

ТИТОВ Е. Б. ПРОБЛЕМА ПОНИМАНИЯ ОСНОВ И МЕХАНИЗМОВ ВНЕДРЕНИЯ В НАЦИОНАЛЬНОЕ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВО НОРМ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА

Определены причины возникновения проблемы понимания основ и механизмов внедрения в национальное законодательство норм международного права, раскрыты её основные элементы. Рассмотрены вопросы соотношения международного и национального права. Проанализированы основные концепции имплементации международных норм в национальное право. Предложено авторское видение проблемы понимания основ и механизмов внедрения в национальное законодательство норм международного права.

Ключевые слова: международное право, национальное право, соотношение международного и национального права, механизм внедрения, имплементация.

TITOV Y. B. THE PROBLEM OF UNDERSTANDING THE PRINCIPLES AND MECHANISMS FOR IMPLEMENTATION INTO NATIONAL LEGISLATION WITH INTERNATIONAL LAW

The article is devoted to the problem of understanding the grounds and mechanisms of implementation into national legislation with the rules of international law. The article covers the premises of this problem. The author comprehensively analyzes the nature and content of the problem of understanding the grounds and mechanisms of international law rules implementation into national law and determines the level of scientific development of mentioned topic. On the basis of the said complex analysis the author identifies the basic elements of the problem and formulates the immediate task of the article, which is to develop its own approach to understanding the system and content of the implementation into national legislation with international law mechanisms. In the process of solving this problem the author considers the relationship between international and domestic law, provides examples of some models of that relationship and conduct a comparative analysis of the legal regime of international law in domestic legal order classifications proposed by various researchers. The article also discusses the variety of theoretical concepts, defining mechanisms for implementation into national legislation with international law and conduct a comparative analysis of the main ones. On the grounds of said analysis the author identifies the reasons for the existing conflicts between concepts pointed in the article. In the end, the author offers his own vision of the problems understanding the principles and mechanisms for implementation into national legislation with international law, the ways to solve these problems, and outlines future directions and prospects of research on this subject.

Keywords: international law, domestic law, relationship between international and domestic law, implementation mechanism.

УДК 340:342.7

С. В. ФЕДОСЕЄВА,

здобувач

Харківського національного університету внутрішніх справ

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Встановлено та проаналізовано особливості об'єкта правового виховання як елемента його структури. Визначено, що об'єктом процесу правового виховання є особистість, соціальна група, суспільство. З'ясовано, що в процесі правового виховання правовий вплив на людину, колектив, групу, суспільство здійснюється через їх свідомість з метою формування правової культури та правомірної поведінки.

Ключові слова: правове виховання, об'єкт правового виховання, об'єкт, правова свідомість, правова поведінка, правова культура.

Зміцнення режиму правопорядку та законності в Україні вимагає від кожної людини правомірної поведінки, достатнього рівня правової культури. Це, у свою чергу, залежить від ефективності правового виховання.

Якісність правового виховання певною мірою залежить від того, наскільки повно та ґрунтовно досліджений як об'єкт виховання в ціло-

му, так і його особливості, інтереси та потреби. При цьому окремо слід зазначити, що специфіка об'єкта правового виховання визначає не лише заходи і способи правового виховання, а й обумовлює ефективність правовиховної діяльності того чи іншого суб'єкта правового виховання.

У юридичній науковій літературі сутність правового виховання, його форми і методи

здійснення досліджували С. С. Алексєєв, В. К. Бабасєв, В. В. Головченко, В. М. Корельський, Н. А. Козирін, В. О. Котюк, В. М. Кудрявцев, В. В. Лазарєв, С. М. Легуша, О. В. Малько, М. І. Матузов, В. С. Нерсєсянц, В. Д. Перевалов, Є. В. Татарінцева, В. В. Тищенко та ін. Водночас із тим огляд юридичної наукової і навчальної літератури свідчить про те, що на сьогодні проблема об'єкта правового виховання мало досліджена та потребує додаткового спеціально-наукового юридичного вивчення. Такого роду дослідження є необхідним не лише для дотримання принципу конкретності під час здійснення правового виховання, а й для підвищення наукової і практичної значущості об'єкта правового виховання на сучасному етапі розбудови правової держави в Україні та громадянського суспільства.

Крім цього, об'єкт є одним із визначальних елементів у системі правового виховання, так як він являється вихідною і відправною засадою в організації правових заходів. Саме об'єкт правового виховання визначає напрямок і зміст правовиховного процесу.

У цій статті автор поставив за мету визначити та проаналізувати особливості об'єкта правового виховання як елементу його структури.

У вітчизняній юридичній науковій літературі існують різні підходи до визначення і розуміння об'єкта правового виховання.

Прихильники першої точки зору відзначають, що об'єктом правовиховного процесу є особистість або колектив [1, с. 101; 2, с. 149; 3, с. 239], або різні категорії громадян і колективів, тобто «... громадяни, різні категорії населення і широкі маси, з якими організовано здійснюється правовиховна робота» [4, с. 241]. Тобто прихильники цієї позиції виокремлюють індивідуальні та колективні об'єкти правового виховання. При цьому до числа індивідуальних об'єктів вчені-правознавці відносять громадян, а до колективних об'єктів – колективи, різні соціальні групи.

Прихильники другої точки зору під об'єктом правового виховання пропонують розуміти лише свідомість і поведінку особистості (соціальної групи) [5, с. 28; 6, с. 20; 7], а також правосвідомість у цілому та правосвідомість окремих груп, населення, суспільства [8, с. 66]. Таким чином, об'єктом правового виховання науковці визначають не особу, громадянина (індивідуального суб'єкта права), колективи, групи (колективні суб'єкти права), а саме правосвідомість як окрему форму свідомості суб'єкта права.

На думку І. Ф. Рябка та Е. Л. Васіної, об'єктом правовиховного впливу є конкретна людина

з її індивідуальними особливостями, це реальна особистість, тобто людина як носій соціальної свідомості і культури [9, с. 10]. Звідси випливає, що зазначені автори визнають об'єктом правового виховання не просто людину, соціальну групу, суспільство, а саме правосвідомість конкретної людини, правосвідомість колективу, групи чи суспільства.

З огляду на викладене, маємо підстави зазначити, що всі три вищевикладені позиції стосовно об'єкта правового виховання є юридично правильними та такими, що не суперечать одна одній. Проте у цьому контексті вважаємо за доцільне звернути увагу на те, що людина, соціальна група, колектив, суспільство є об'єктами будь-якого виховання: морального, політичного, громадянського, розумового, правового тощо. При цьому *вплив на людину, колектив, групу, суспільство під час правового виховання здійснюється через їх свідомість*.

Спираючись на зазначене, маємо підстави погодитись із позицією, згідно з якою *об'єктом процесу правового виховання виступає особистість чи соціальна група, чи суспільство*.

На нашу думку, під час правового виховання мають бути повно та всебічно враховані особливості і характер об'єкта. Саме характеристика об'єкта на рівні особистості чи / і соціальної групи дозволить суб'єкту правового виховання знайти те спільне, що притаманне об'єкту як елементу певної підсистеми всієї системи правового виховання. Тобто врахування особливостей об'єкта правового виховання під час здійснення правовиховного процесу певною мірою вплине на його ефективність.

Слід окремо підкреслити, що виховання формує особистість, впливає, перш за все, на її свідомість і поведінку. Однак виокремлення лише свідомості та поведінки як елементів об'єкта правового виховання, на нашу думку, є логічно незваженою та юридично необґрунтованою позицією у зв'язку з тим, що обумовлює вузький предметний підхід до аналізу характеристик об'єкта. Хоча ми погоджуємось із точкою зору, що саме свідомість і поведінка є основними та вихідними диференційними елементами правовиховного впливу, такими, що визначають сутність об'єкта [10, с. 57].

Процес виховання, розвитку і становлення людини як особистості вимагає формування: а) належного рівня свідомості; б) засвоєння певного рівня соціального досвіду та перетворення елементів свідомості в поведінку. Особливо ці елементи важливі у сфері правового становлення особистості. При цьому на процес формування і розвиток свідомості і обумовленої нею поведінки особистості тією чи іншою

мірою впливають її особливості, інтереси, потреби, спосіб життя. У зв'язку з цим під час оцінки ефективності правовиховного впливу на об'єкт правового виховання, на нашу думку, необхідно брати до уваги: по-перше, соціальне становище, об'єктивні умови, в яких певний об'єкт знаходиться, виховується та формується; по-друге, суб'єктивні умови (особливості, спосіб життя) об'єкта правового виховання [10, с. 57–58].

Стосовно цієї точки зору О. Ф. Скакун зазначає, що *під час правовиховного процесу об'єкт правового виховання зазнає вплив двох факторів: об'єктивного та суб'єктивного*.

У межах кожного із зазначених факторів автор виокремлює як позитивні, так і негативні умови.

До числа *позитивних умов об'єктивного фактора* академік правових наук відносить демократизацію суспільства, захист прав і свобод особи, успіхи правотворчої діяльності, юридичної практики; натомість до числа *негативних умов* – недосконалість законодавства, невідпрацьованість способів і засобів правового виховання тощо.

До *позитивних умов суб'єктивного фактора* О. Ф. Скакун відносить правову вихованість особистості, її правову настанову на правомірну поведінку; до *негативних умов суб'єктивного фактора* – правову настанову на неправомірну поведінку, однією з підстав якої є правовий нігілізм [11, с. 482].

У додаток до вищевикладеного, на нашу думку, слід зазначити, що об'єктивний і суб'єктивний фактори взаємопов'язані. Позитивні та негативні умови об'єктивного фактора обумовлюють факт існування та ступінь глибини позитивних і негативних умов суб'єктивного фактора. Так, приміром, ефективний рівень правотворчої, правозастосовної, правотлумачної, судової діяльності певною мірою впливає на формування позитивних умов суб'єктивного фактора, а саме – формування настанов на правомірну поведінку в об'єктів правового виховання.

Натомість недосконалість, суперечливість законодавства, непрофесійність суб'єктів правозастосовної діяльності, низький рівень ефективності засобів і способів правового виховання, діяльності судових і правоохоронних органів породжують і розвивають негативні умови суб'єктивного фактора.

З іншого боку, позитивні та негативні умови суб'єктивного фактора також певною мірою впливають на позитивні та негативні умови об'єктивного фактора. Конкретна людина, громадянин є частиною соціальної групи, колек-

тиву, професійної групи, суспільства. У зв'язку з цим негативні умови суб'єктивного фактора породжують і формують наявність негативних умов об'єктивного фактора. І навпаки, позитивні умови суб'єктивного фактора впливають на формування позитивних умов об'єктивного фактора.

Зважаючи на те, що правовий вплив на людину, колектив, групу, суспільство здійснюється через їх свідомість з метою формування правової культури та правомірної поведінки, вважаємо за доцільне звернути увагу на категорію правової свідомості.

У юридичній науковій літературі категорія правової свідомості неодноразово була предметом наукових досліджень.

Традиційно під правосвідомістю у сучасній загальнотеоретичній літературі розуміють «сукупність суб'єктивних елементів правового регулювання: ідей, теорій, емоцій, почуттів та правових настанов, за посередництвом яких відображається правова дійсність, формуються ставлення до права та юридичної практики, ціннісна орієнтація щодо правової поведінки, бачення перспектив і напрямів розвитку правової системи з погляду забезпечення гідного існування людини, справедливості у міжлюдських стосунках, ефективної організації життєдіяльності держави та суспільства» [12, с. 533].

З огляду на вищевикладені поняття правової свідомості, маємо підстави зазначити, що в процесі правового виховання формуються уявлення та ставлення об'єкта правового виховання до права, юридичної практики, а також формується ціннісна орієнтація на правову поведінку.

При цьому, на наш погляд, окремо слід звернути увагу на те, що часто-густо об'єктом правового виховання є людина з юридично девіантною свідомістю та поведінкою, яка вимагає відповідної корекції у процесі соціалізації.

Термін «девіантність» походить від латинського слова, що в буквальному сенсі означає відхилення від необхідного напрямку. Специфіка юридичної девіантності характеризується відхиленнями у свідомості і поведінці людей від загальноприйнятих вимог, які закріплені у правових принципах і нормах. Юридична девіантність може бути виражена в різних формах: бути офіційно встановленою і такою, що фактично склалася, виступати позитивно необхідним і мати негативне значення.

Негативна юридична девіантність проявляється у свідомості та поведінці людей, які вчинили правопорушення. Наслідки негативної юридичної девіантності завжди «руйнівні» у

зв'язку з тим, що правопорушення створюють небезпеку для суспільства та завдають йому шкоди. Злочинність як особливий суспільно небезпечний різновид правопорушень і соціальної патології несумісна з історико-культурним прогресом суспільства, законністю і правовою вихованістю людини.

У зв'язку з зазначеним правове виховання, на наш погляд, має спиратися на досконале та багатоаспектне розуміння специфіки правової свідомості його об'єктів. При цьому під час здійснення правового виховання слід враховувати особливості різних станів девіантного ставлення людей до права.

Слід окремо відзначити, що методи здійснення відповідних завдань правового виховання залежно від стану девіантної поведінки об'єкта правовиховного процесу будуть різними. Отже, негативна юридична девіантність вимагає подолання негативних властивостей правосвідомості і поведінки громадян (групи, колективу, суспільства). Натомість позитивна юридична девіантність тісно пов'язана з вихованням творчо активних форм поведінки людей, а також закріпленням життєво необхідних державних приписів у суспільстві.

Зважаючи на викладене, а також беручи до уваги те, що профілактична робота має проводитися не лише в умовах здійснення протиправних вчинків, а й за умови правомірної поведінки [13], маємо підстави констатувати, що правове виховання за своїм змістом є необхідним правовим явищем як для негативної, так і для позитивної девіантної правосвідомості. Однак, залежно від форми девіантної свідомості форми правовиховного впливу мають бути різними.

Таким чином, маємо зробити такі **висновки**.

Об'єкт правового виховання є вихідною і відправною засадою в організації правовиховних заходів. Він визначає напрямок і зміст правовиховного процесу.

Об'єктом процесу правового виховання виступає особистість чи соціальна група, суспільство. При цьому правовий вплив на людину, колектив, групу, суспільство здійснюється через їх свідомість з метою формування правової культури та правомірної поведінки.

Під час правовиховного процесу об'єкт правового виховання зазнає впливу двох факторів: об'єктивного та суб'єктивного.

Список використаних джерел

1. Правосознание и правовое воспитание трудящихся в развитом социалистическом обществе / [отв. ред. А. В. Мицкевич]. – М. : Мысль, 1975. – 184 с.
2. Правовая пропаганда : В помощь идеологическому работнику / [А. В. Мицкевич, И. В. Гранкин, Л. В. Лазарев и др.] ; под ред. А. В. Мицкевича. – М. : Юрид. лит., 1981. – 208 с.
3. Правовое воспитание молодежи / [Н. И. Козюбра, В. В. Оксамытный, П. М. Рабинович и др.] ; отв. ред. Н. И. Козюбра. – Киев : «Наукова думка», 1985. – 319 с.
4. Правовое воспитание и социальная активность населения / [ред. кол.: Б. М. Бабий (отв. ред.), Козюбра Н. И., Оксамытный В. В.]. – Киев : «Наукова думка», 1979. – 327 с.
5. Яковлев А. И. Эффективность идеологической работы / А. И. Яковлев – М. : Политиздат, 1984. – 304 с.
6. Организация и эффективность правового воспитания / [Д. А. Керимов, Н. Г. Кобец, А. В. Мицкевич, А. В. Сухарев]. – М. : Мысль, 1983. – 534 с.
7. Лазарев Л. В. Местные советы и правовое воспитание граждан / Л. В. Лазарев // Советское государство и право. – 1973. – № 8. – С. 79–83.
8. Дыбовская Н. В. Правовая педагогика: актуальные проблемы / Н. В. Дыбовская, В. Н. Бурлаков // Правоведение. – 1989. – № 2. – С. 64–67.
9. Васина Э. Л. Социализм и воспитание масс / Э. Л. Васина. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1973. – 188 с.
10. Почтарь Т. М. Правовое воспитание в педагогических вузах (Вопросы методологии и методики) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Почтарь Татьяна Михайловна. – М., 2000. – 210 с.
11. Скакун О. Ф. Теория государства и права / Скакун О. Ф. – Харьков : Консум ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.
12. Загальна теорія держави та права : підруч. для студентів юрид. ВНЗ / [М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.] ; за ред. М. В. Цвіка, О. В. Петришина. – Харків : Право, 2009. – 584 с.
13. Голубева Г. А. Понятие правовое воспитание: социально-философский аспект / Г. А. Голубева // Философские науки. – 1989. – № 11. – С. 19–27.

Надійшла до редколегії 19.12.2014

ФЕДОСЕЕВА С. В. ОБЩЕТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ОБЪЕКТА ПРАВОВОГО ВОСПИТАНИЯ

Установлены и проанализированы особенности объекта правового воспитания как элемента его структуры. Определено, что объектом процесса правового воспитания является личность,

социальная группа, общество. Установлено, что в процессе правового воспитания правовое влияние на человека, коллектив, группу, общество осуществляется через их сознание с целью формирования правовой культуры и правомерного поведения.

Ключевые слова: правовое воспитание, объект правового воспитания, объект, правовое сознание, правовое поведение, правовая культура.

FEDOSEIEVA S. V. THE GENERAL-THEORETICAL CHARACTERISTIC OF OBJECT OF LEGAL EDUCATION

Features of object of legal education as element of its structure are established and analyzed. It is defined that object of process of legal education is the person, social group, a society. It is defined that in the course of legal education legal influence on the person, group, a society is made through their consciousness, for the purpose of formation of legal culture and lawful behaviour.

The conclusion that the object legal education is the proceeding basis in the organisation legal education measures. It defines a direction and the maintenance legal education process.

It is defined that in a course legal education process the object of legal education tests two factors: objective and subjective.

Within each of noted factors the author allocates both positive, and negative conditions.

The author carries society democratisation, protection of the rights and freedom of the lawmaking activity, legal practice. But, – imperfection of the legislation, imperfection of ways and means of legal education, etc. The author carries legal good breeding of the person to positive conditions of the subjective factor its legal manual on lawful behaviour. To negative conditions of the subjective factor the author carries legal manual on the wrongful behaviour, one of which bases is the legal nihilism.

Keywords: legal education, object of legal education, object, legal consciousness, legal behaviour, legal culture.